

De talán elég is volt már a kifogásokból. Ha a Magyar-talanságok minden hibájával meg fogyatozásával külön akarnánk foglalkozni, legalább is olyan terjedelművé lenne bírálatusunk, mint maga Führer füzete. Kétségtelenül sok van benne, a mi hasznos is, tanul-ságos is, de azért féltetőnk kezdő kezébe adni, mert sok hibás dolgot is tanulna belőle, és főleg, mert nem szeretnők, ha a fölületes, szaba-tosság nélkül való munka módjából valami ráragadna. A ki nem ad semmi újat, csak összeszedi a meglévőt, mint Führer is, az legalább fordítson gondot arra, hogy *hogyan* adja. Úgy tetszik, mintha Führer hírlapok és könyvek olvasása közben kijegyezte volna a föltűnő hibá-
kat, és ezeket a hamarjában összegyűjtött jegyzeteket, úgy a mint voltak, a nyomdába (nem a «nyomtatóba», Führer úr lássa, milyen keveset adunk a szavára) küldte volna. Az ügy érdekében kívánjuk, hogy a tiszta magyaros írás barátjai ne Führerhez forduljanak taná-csért. Az orthológia leghívebb embere (hisz a párt organuma legerő-
sebben támadta meg) se utasítaná hozzá.

GRÜNFELD FÜLÖP.

T. Maccius Plautus Trinummsa. A főgymnasiumok VII. osztálya szá-mára magyarázta és bevezetéssel ellátta Gerevics Gusztáv királyi főgymnasiumi tanár. Budapest. Lampel Róbert (Vodianer F.) könyv-kiadása 1880. XXXI. és 109. lap; ára 70 kr.

Minthogy az 1879-iki legújabb gymnasiumi tanterv a VII. osztály számára Plautus Trinummsát írja elő, kétségkívül nagy örömmel fogják tanáraink Plautus ezen remek vígjátékának első magyar iskolai kiadását venni, a milyennek híjában mindeddig Plautust olvastatni épen nem lehetett, és a mely lehetővé teszi, hogy a tanuló az oly érdekes régi görög és római étellel és a római társalgási nyelvvel még ideje korán megismerkedhessék. — Gerevics kiadásának szövegét Wagner jegyzetes angol kiadásából (Cambridge 1875) vette, melyet Brix német kiadása mellett (Leipzig 1871) magyarázatainak összeállításánál is mindig szem előtt tartott. Azonkívül felhasználta még és nem csak az előszóban idézte Riley és Giles angol fordításait, Binder német fordítását, Vallauri és Geppert Trinumms-kiadásait, Bernhardy és Teuffel irodalomtörténeteit, Munk metrikáját (miért nem inkább a Christét?), szóval oly apparatussal dolgozott, milyen-nel többnyire egyik vagy másik Teubner vagy Weidmann-féle kiadás «nyomán» készült iskolai kiadásainkban vajmi ritkán találkozzunk. És Gerevics kiadásának jósága meg is felel az általa felhasznált segéd-
könyvek értékének, sőt jóval felül is mulja az idézett kiadásokat, a

mennyiben ügyesen kiválasztotta mindegyikből a legjobbat és kerülte hibáikat; azon egynehány hibáról, melybe Gerevics esett, majd később lesz szó.

A Bevezetés bőven és eléggé érthetően és élvezhetőleg a római vígjáték eredetét s történetét tárgyalja egészen Plautusig, kiről természetesen kimerítőbben szól, mindig a legújabb kutatások alapján. Azután többnyire Brix és Geppert nyomán előadja a plautusi prosódia és metrika szabályait, melyek közt szerettük volna, ha legalább röviden Ritschl álláspontját is (kivált a mi az archaikus alakokat pl. a kihangzó d helyreállítását illeti) érintette volna és végre a Trinumusban használt versmértékek jegyzékét közli. A magyarázó jegyzetek elég terjedelmesek, minden magyarázásra szoruló helyre kiterjednek és egyáltalában minden méltányos igényt kielégítenek, csak egy nagy hibájuk van, hogy t. i. nem ritkán nem csak a tanulóknak, hanem némelykor bizony egyik másik tanárnak álláspontján is túlemelkednek. Az, hogy Seyffert O. véleménye szerint («de bacchiacorum versuum usu Plautino» p. 48) mikor keletkeztek a Plautus egyes darabjaihoz írt argumentumok, hogy J. F. Gronovius hogyan magyarázta az egyik vagy másik helyet, a Fasti Capitoliniban verrucosus vagy verrucosus áll-e, a kéziratok egyes hibás olvasatait Acidalius javította-e, vagy más valaki, a későbbi másolók írta-e *potis* helyébe *potest*-et vagy pedig sem, *damnum* *damenum*-ből származik-e (a mi különben sem valószínű) stb. stb., mind olyan dolog, mit a tanulóknak még akkor sem kell tudni, ha tudja is, ki élt előbb, Acidalius-e, vagy Gronovius, vagy Seyffert, s ha tudja is milyen érdemeik voltak ezeknek a plautusi szövegkritika dolgában, és hogy tulajdonképpen mi az a fasti Capitolini. Vagy hány tanár, nem tanuló, van nálunk, ki nem tudja, hogy a Bemb. Ter. Eun. stb. jelölés, Terentius codex Bembinusának olvasásait jelöli és hogy „*Permanescere* az egy ἄν. [!] λσγ. plautusi szó» (p. 18) mit jelent! Az ilyesmi tanárnak szánt függelékben talán még megjárja, de a magyarázó jegyzetekben határozottan fölösleges, még fölöslegesebb, mint az a sok angol kifejezés, melylyel a kiadó egyes latin szólásmódokat magyarázgat, annak daczára, hogy a kérdéses angol kifejezések nem hasonlítanak a latinokhoz inkább, mint akár a megfelelő magyarok. Pl. ad v. 99 „*In sermonibus*, városi pletykában, *in the town-talk*“; ad v. 123 „*Meumst*, szokásom, *meine Art*, *my manner*“; ad v. 196 «*nempe*, of course»; ad v. 210 «*Non flocci facient*, I do not care a straw, a fig» stb. — Ellenben igen czélszerűnek fog bizonyulni a kiadó azon eljárása, hogy az egyes bonyolódottabb plautusi mondatokat latin pró-

zában oldja fel és mondja el, mi mellett csak azt szerettük volna, ha a helyes magyar fordításra gyakrabban adott volna útbaigazító jegyzeteket.

Egyes tévedéseket illetőleg kiemeljük a következőket: p. XV azt mondja, hogy Plautus hozzánk jutott szövegének kéziratai három osztályba oszthatnak, de azért csak két osztályt említ, a harmadikat, az interpolált fiatal codexekét, elfelejtette. Ugyanott a bobbíói (nem bobienzi) zárdáról Brixet félreértve azt mondja, hogy Genuában volt («im Genuesischen gelegen»); hogy ki volt az a Mai, ki a Codex Ambrosianust úgy tönkre tette, nem ártott volna megmondani. — Arg. 4 úgy magyarázza: «Mivel (nam) ez a házat áruba bocsátja: Callides azt megveszi» pedig a «Nam (a mennyiben) et aedis vendidit» kifejezés a megelőző «male rem perdit filius»-hoz tartozik, nem a következő «has mercatur Callicles»-hez. — A darab prologusának elejéhez írt jegyzetéből nem lehet kivenni, valódinak tartja-e a kiadó a Trinummus prologusát, vagy pedig sem. — V. 25 a *nam* szócskát határozottan hibásan magyarázza; az igazat Brix találta el. — V. 28 a *morbus* szó egyáltalában bajt, betegséget jelent és nem annyi mint «morbus violandi fidem, quam amico debemus.» — A 62-ik sorban álló *nactus*-t tévedésből a 64-ik sorhoz való jegyzetben magyarázza. — A 126-ik és 129. sort gömbölyű zárjelek közé teszi; honnan tudja a tanuló, hogy ez mit jelentsen és hogy Ritschl e verseket interpoláltaknak tartja, és miképp magyarázza azt, hogy a 200-ik sor már nem gömbölyű, hanem szögletes zárjelek közé van jelezve? És miért nem mondja meg a kiadó, hogy miért tartja e verseket interpoláltaknak? Másutt nem rejtegeti annyira tudományos apparátusát. — V. 152 a Philippeus értékét német tallérokban határozza meg.

Ily megjegyzéseket még többet is tehetnénk, de minthogy nem lehet célunk e helyen Plautusi «Commentator commentatussal» előállani, legyen elég ebből ennyi. Annyi a felhozott tévedésekből is kilátszik, hogy bizony a kiadás értékét vajmi csekély mértékben csökkentik és az iskolában könnyű szerrel helyreüthetők. Meg vagyunk róla győződve, hogy a kiadó maga iskolai praxisa alapján szintén észre fogja azokat venni, és iparkodni fog művének második kiadását a tökéletességhez még közelebb hozni, mint az elsőt. Addigra kívánunk a derék műnek oly elterjedést, mint a milyent valóban megérdemel!

DR. ÁBEL JENŐ.